

Asia Valokuva, taideteos

Hakija Kuvasto Ry

Annettu 14.4.1993

Tiivistelmä *Tavaratalon julkaisemassa mainosesitteessä näkyvä ja liikkeessä myynnissä oleva taideteoksesta valmistettu taidejuliste voitiin tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin nojalla ottaa myymälöissä myytävien tuotteiden mainosesitteeseen.*

SELOSTUS ASIASTA

Kuvasto ry on pyytänyt 30.10.1992 päivätyllä kirjeellään tekijänoikeusneuvoston lausuntoa onko X Oy oikeutettu reprodusoimaan Q:n taideteoksesta valmistetun taidejulisteen tavaratalojensa tuotevalikoimaa esittelevään X Syksy -92 -mainosesitteeseen tekijänoikeuslain 25 § 2 momentin mukaisesti sillä perusteella, että juliste on X Oy:n myyntituote ja puheena oleva esite on taideteoksen myyntiä koskeva tiedotus.

X Oy, jäljempänä X, julkaisi kesällä 1992 syksyn 1992 tuotekuvaston, jonka kanteen ja sivulle 31 on painettu eräs Q:n taideteoksesta valmistettu taidejuliste. Tuotekuvasto sisältää mainoskuvia pääasiassa kodin ja sisustuksen piiriin kuuluvista myyntituotteista. Esite on värillinen ja laajuudeltaan 32 sivua. Taidejuliste on kuvattuna seinälle ripustettuna osana lavastettua sisustuskokonaisuutta. Hakijan mukaan sivulla 31 taidejuliste on kuvattu alkuperäisen peilikuvana.

Hakijalta, joka edustaa Suomessa tekijää, ei ole pyydetty lupaa taidejulisteen reprodusointiin. Hakijalle X Oy:stä on ilmoitettu, että kyseinen taidejuliste on myynnissä X:n tavarataloissa, mistä syystä se voidaan kuvata vapaasti tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin mukaisesti taidejulisteen myynnistä kertovaan tuotekuvastoon.

Hakija katsoo ettei tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentti oikeuta X Oy:tä reprodusoimaan kyseistä taidejulistetta muun muassa seuraavin perustein. Myyntiin tarjottuja taideteoksia koskeva rajoitussäännös lisättiin vuoden 1961 tekijänoikeuslakiin. Säännöstä koskevat lainvalmistelutyöt ovat niukat. Perusteluissa ei pohdita erikseen, koskeeko rajoitussäännös ainoastaan myyntiin tarjottuja taideteoksen alkuperäiskappaleita vai myös sen muita kappaleita. Hakijan mukaan säännöksen kirjoitustavasta voi päätel-

lä, ettei sen soveltamisalaan kuulu taideteoksen kappaleet siinä merkityksessä kuin tekijänoikeuslaki tätä ilmaisua käyttää viittaamaan teoksen reproduktioihin.

Tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentissa käytetään sanontoja "luovuttanut toiselle kappaleen taideteoksesta" ja "teos on julkaistu". Hakijan mukaan sanonta "luovuttanut toiselle kappaleen taideteoksesta" viittaa fyysiseen teoskappaleeseen, joka voi olla alkuperäiskappale tai sen reproduktio. Sanonta "teos on julkaistu" viittaa puolestaan käsitteen teos osalta "immateriaaliseen substanssiin", joka on kaikissa teoksissa periaatteessa reprodukoitavissa. Teoksen julkaiseminen koskee niitä fyysisiä teoskappaleita, joissa teos konkretisoituu. Taideteosten osalta julkaisutapauksissa kysymykseen tulevat teoksen alkuperäiskappaleesta valmistetut reproduktiot, koska alkuperäiskappaleen tarjoaminen levitykseen ei täytä lain 8 §:n 2 momentin julkaisukriteeriä. Näyttö- ja levitysoikeuden raukeaminen koskee yhdenmukaisesti tämän kanssa ainoastaan niitä fyysisiä teoskappaleita, jotka on luovutettu tai julkaistu.

Lain 25 §:n 2 momentissa puhutaan ainoastaan taideteoksista, jotka kuuluvat kokoelmaan, pannaan näytteille tai tarjotaan myytäväksi. Hakijan mukaan käytetty ilmaus poikkeaa 1 momentin sanonnoista "taideteoksen kappale" tai "teos". Sanonta "taideteos" on tässä yhteydessä soveltamisalaltaan selvästi suppeampi kuin "taideteoksen kappale" tai "teos". Jos 2 momentin soveltamisalasta suljetaan pois "taideteoksen kappaleet" tai sen muut olomuodot, joihin käsitteen "teos" käyttäminen viittaisi, ei jäljelle jää muuta kuin taideteoksen alkuperäiskappaleet.

Lain 25 § on tekijänoikeuden rajoitussäännös, jota on tulkittava suppeasti. Epäselvissä tapauksissa säännöstä on tulkittava tekijän eduksi. Taideteosten vapaa reproduktio nyt puheena olevissa ilmoituksissa lisättiin vuoden 1961 tekijänoikeuslakiin. Aikaisemmin voimassa ollut tekijänoikeuslaki ei tällaista rajoitussäännöstä tuntenut. Hakijan mukaan olisi yleisesti hyväksytyjen tulkintaperiaatteiden ja lain sananmuodon vastaisesti laajentaa lain 25 §:n 2 momentin soveltamisalaa taideteoksista taideteosten kappaleisiin.

Hakija katsoo, että jos lain 25 §:n 2 momentin tulkitaan sisältävän reproduktiooikeuden myös muihin kuin teoksen alkuperäiskappaleisiin nähden, merkitsee tämä kaikenlaisten tuotekuvastojen ja muun mainosmateriaalin vapaata kuvitusoikeutta pelkästään sillä yleisellä perusteella, että taideteoksesta valmistettu taidejuliste on myynnissä liikkeessä.

Hakija katsoo edelleen, että jos lain 25 §:n 2 momentti tulkitaan sisältävän reproduktiooikeuden myös muihin kuin teoksen alkuperäiskappaleisiin nähden, olisi tämä todennäköisesti ristiriidassa Bernin sopimuksen 9 artiklan kanssa. Artiklan mukaan tekijällä on yksinoikeus valmistaa kappaleita teoksesta. Tätä oikeutta voidaan rajoittaa liittomaissa lainsäädännöllä erityistapauksissa edellyttäen ettei rajoitus ole ristiriidassa teok-

sen normaalin käytön kanssa eikä kohtuuttomasti loukkaa tekijän laillisia etuja.

Hakija katsoo, että taidejulisteiden käyttö tuotekuvastossa ilman tekijän lupaa sillä perusteella, että näitä julisteita on jonain hetkenä myynnissä liikkeessä, on ristiriidassa tekijän laillisten etujen ja teoksen normaalikäytön kanssa.

Hakija toteaa mainoskäytön olevan moraalisten oikeuksien kannalta herkkä käyttöalue. Hakija viittaa X:n tuotekuvaston sivulla 31 alkuperäisen teoksen peilikuvana kuvattuun taidejulisteeseen.

Hakija katsoo, että sanonnan "myyntiä koskeva tiedotus" sisältö on ratkaistava tapauksittain soveltaen rajoittavan tulkinnan periaatetta.

X:n tuotekuvastossa ei mainita Q:n julistetta myyntituotteena. Sivulla 7 on maininta, jonka mukaan saatavilla on kokonaisuuteen sopivat taulut. Hakijan mukaan on kyseenalaista, voidaanko tuotekuvastoa edes tavanomaisessa kielenkäytössä pitää Q:n julisteiden myynnistä kertovana ilmoituksena. Tekijänoikeuden suppean tulkinnan periaatteen mukaan ei painotuote, jossa ei edes mainita jonkin tietyn tuotteen olevan myynnissä, voi olla tuon tuotteen myynnistä kertova ilmoitus. Hakijan mukaan julisteet on kuvattu pikemminkin sisustuselementteinä kuin myynnissä olevina julisteina.

X Oy:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut X:lle tilaisuuden vastineen antamiseen.

X:n mukaan lausuntopyynnössä ei ole kiistetty sitä, että lausuntopyynnön kohteena oleva taidejuliste on valmistettu tekijänoikeuksien haltijan suostumuksella ja laillisesti laskettu liikkeeseen. Teos on siten vapaasti vähittäiskaupassa myynnissä oleva tuote, joka on myös X -tavarataloissa myynnissä.

Markkinoilla on myynnissä erilaisia tuotteita, joihin sisältyy tekijänoikeus. Muun muassa Alvar Aalto -maljakko, Karvinen-kissa ja Muumipeikko ovat tekijänoikeudellisesti suojattuja teoksia. Nämä tuotteet ovat vapaasti vähittäiskaupassa myynnissä täsmälleen samalla tavalla, kuin alkuperäistaideteoksesta valmistettu juliste tai muu reproduktio. Molempien osalta alkuperäisteoksen tekijänoikeuden haltija on antanut suostumuksen teoksen reprodusointiin myytäväksi tuotteeksi, jolloin tekijän tekijänoikeus on loppuun kulutettu eli konsumoitu. Tekijä ei voi enää määrätä siitä, miten teoskappale myydään. Vähittäiskaupan oikeuksia tämentää tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentti, jossa sallitaan myytäväksi tarjottavan tuotteen kuvaaminen myyntiä koskevaan tiedotukseen. Mitään perustetta ei voi olla sille, että taideteoksesta valmistettua julistetta käsi-

teltäisiin markkinoinnissa eri tavalla, kuin muusta tekijänoikeudellisesti suojatusta teoksesta valmistettua myytävää tuotetta.

X toteaa lausuntopyynnön kohteena olevan mainosesitteen olevan X - tavaratalojen myyntiesite. Esitteen tarkoituksena on edistää tavarataloissa myynnissä olevien tuotteiden myyntiä painottaen esitystä miljöökokonaisuuksiin ja sisustusratkaisuihin. Esitteessä esitellään erilaisia tavaratalossa myytävänä olevia tuotteita normaalin markkinointiesitteen tapaan. Esitteen kannessa oleva kuva on kokoelma myynnissä olevia tuotteita, jotka on esitetty tavaratalon myyntiosaston tapaan siten, että yhteen kuvaan on pyritty keräämään väreiltään ja luonteeltaan yhteensopivia tuotteita tavaratalon tuotevalikoimasta. Tällaisia eri tuotteista koostuvia esitelyryhmiä esiintyy myös tavaratalon myyntiosastolla, jolloin kuluttaja mieltää nämä eräänlaisiksi sisustusehdotuksiksi eli tavoiksi koota viihtyisiä kokonaisuuksia tavaratalossa myytävänä olevista tuotteista. Kyseessä on siten normaali mainoskäyttö. Kyseessä ei ole julisteen kuvaaminen muuhun yhteyteen kuin nimenomaan julisteen myyntiä koskevaan mainostarkoitukseen.

X:n mukaan merkitystä ei voi olla sillä, mikä on esitteen sisällöllinen pääpaino. Esitteen pääpaino ja ainoa tarkoitus on esitellä myytävänä olevia tuotteita. Mainostajalla tulee olla valinnanvapaus siihen nähden, mitkä tuotteet se ottaa korostetummin ja mitkä vähemmän korostetusti esiin esitellessään myytävänä olevia tuotteita kokonaisuuksina.

X pitää hakijan kannanottoa tekijänoikeuslain 25 §:n tulkinnasta kestävämmänä sen vuoksi, että sen hyväksyminen aikaansaisi loputtomia tulkintavaikeuksia siitä, milloin on kyseessä taideteos ja milloin taideteoksen kappale. Juliste, jota lausuntopyyntö koskee, ei ole "alkuperäinen taideteos" esimerkiksi edellä mainittuihin tekijänoikeudellisesti suojattuihin maljakoihin, leluhahmoihin ja muihin tekijänoikeudellisesti suojattuihin tavarataloissa myytävänä oleviin tuotteisiin verrattuna. Erikoiskohdeltua sille ei voida myöntää, vaan tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momenttia on sovellettava samalla tavalla riippumatta kulloinkin myytävänä olevan tuotteen alkuperäiskappaleen mahdollisista taiteellisista tai muista arvoista.

Yhteenvetona X toteaa toimineensa hyvässä uskossa ja tavanomaisten mainonnassa noudatettavien periaatteiden mukaisesti. Hakija ei ole asettanut kyseenalaiseksi sitä, etteivätkö hakemuksen kohteena olevissa esitteissä näkyvät taidejulisteet olisi olleet myynnissä X:n myymälöissä. Ei ole myöskään kiistetty sitä, etteikö julisteiden myyntiin olisi alkuperäisteoksen tekijänoikeuden haltijoiden suostumusta.

X:n mukaan kiistanalaista on siten ainoastaan se, onko X Oy:llä oikeus esitellä myynnissään olevia julisteita myyntivalikoimaansa esittelevissä esitteissä.

Tähän liittyen X toteaa huonekaluliikkeissä kuluttajalle myytävän erilaisia sisustukseen liittyviä tuotteita. Tuotteita esiteltäessä pyritään luomaan kokonaisuuksia, joihin sisältyvät huonekalujen lisäksi muun muassa lamput, erilaiset koriste-esineet, matot, sekä myös seinille ripustettavat julisteet. Huonekaluliikkeissä ei pääsääntöisesti myydä alkuperäisiä taideteoksia, vaan taideteosten pohjalta tehtyjä julisteita tai muita taidejäljennöksiä. Huonekaluliikkeen valikoimissa julisteet voidaan rinnastaa muihin liikkeessä myytävänä oleviin tuotteisiin, eikä niitä tekijänoikeudellisesti tule arvioida eri tavalla kuin muita sisustukseen liittyviä elementtejä, joista toiset saavat tekijänoikeussuojaa, toiset eivät.

Tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin nojalla tekijä on, salliessaan taideteoksesta tehdyn julisteen laskemisen myyntiin, menettänyt oikeutensa edelleen määrätä teoksesta. Kun X:n myymälä on ostanut esitteissä näkyviä julisteita tarjotakseen niitä myyntiin, tekijällä ei enää ole oikeutta määrätä siitä tavasta, jolla niitä tarjotaan myytäväksi. X katsoo, että sillä tulee olla oikeus parhaaksi katsomallaan tavalla pitää myynnissään olevia julisteita esillä myymälöissään, kuvata niitä sekä esitellä niitä mainos esitteissään, suoramarkkinointijulkaisuissaan ja muissa vastaavissa taroituksissa.

Nyt käsiteltävässä asiassa ei X:n mukaan ole kyseessä taidejulisteen käyttö esitteen kuvittamiseen ilman tekijän lupaa, vaan yrityksen myymälässä myynnissä olevan tuotteen esittely. Kyseessä on joko tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin mukainen myytäväksi tarjotun taideteoksen esittely myyntiä koskevassa tiedotuksessa tai myyntiin lasketun tuotteen esittely myyjän normaalikäyttöoikeuden puitteissa, tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin mukaisesti. Kun tekijän oikeudet kyseiseen julisteeseen ovat lakanneet hänen laskettuaan myytäväksi tarkoitetut tuotteet liikkeeseen, asian luonteesta johtuen ei markkinointiesitteen julkaisemista voida X:n näkemyksen mukaan tekijänoikeuslain 25 §:n säännökseen vedoten kieltää.

Mainostajien Liiton vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut Mainostajien Liitolle tilaisuuden vastineen antamiseen.

Mainostajien Liitto katsoo, että kysymyksessä ovat tekijän luvalla painetut taideteoksesta tehdyt, myytäväksi tarkoitetut julisteet eivätkä alkuperäiset taideteokset. Oleellista on, että tekijä on antanut suostumuksensa julisteiden painamiseen ja niiden myymiseen yleisölle.

X on ostanut vapaasti kaupan olevia julisteita myytäväksi liikkeissään. Sillä on tekijänoikeuslain 25 §:n nojalla oikeus esitellä myynnissään olevia tuotteita parhaaksi katsomallaan tavalla, pitää näitä tuotteita esillä myymälöissään sekä kuvata myymälöissään olevia sisustusehdotuksia muun muassa mainos esitteisiinsä, ilmoituksiinsa ja muihin vastaaviin taroituksiin. Tekijä on suostuessaan taideteoksen jäljentämiseen julisteiksi

ja salliessaan julisteiden vapaan markkinoinnin vähittäismyymälöissä, menettänyt oikeutensa määrätä jälleenmyyntiä harjoittavien vähittäisliikkeiden markkinointitoimenpiteistä.

Mainostajien Liiton mukaan rajanveto taideteoksesta tehdyn julisteen ja muiden tekijänoikeuslaissa suojattujen teosten välillä ei ole perusteltua, sillä eron tekeminen taideteoksesta valmistetun julisteen ja esimerkiksi taidekäsityön tuotteen, tekijänoikeussuojaa nauttivan koriste-esineen tai maljakon välillä on mahdotonta.

Mainostajien Liiton mukaan tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin nojalla tekijä on luovuttaessaan taideteoksen jäljennökset vapaasti jälleenmyyntiin menettänyt oikeutensa määrätä vähittäismyyntiä harjoittavien liikkeiden toimenpiteistä. Vähittäismyymälällä tulee olla oikeus esitellä myytäväksi tarkoitettuja tuotteita siinä laajuudessa ja niissä mainosvälineissä kuin hän katsoo tarkoitukseen sopivaksi. Olennaista on, että julisteet on hankittu myytäväksi itsenäisinä tuotteina.

Mainostajien Liitto katsoo, että tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentissa käytettyä ilmaisua "taideteos" on sovellettava paitsi varsinaisiin taidegallerioissa myytäviin teoksen alkuperäiskappaleisiin myös muunlaisiin tekijänoikeussuojaa nauttiviin teoksiin, kuten esimerkiksi taideteoksesta tehtyyn julisteeseen.

Xn esite on alalla vallitsevan markkinointitavan mukainen. Mainostajien Liitto katsoo edelleen, että tekijänoikeuslain tarkoituksena ei ole luoda kaksinkertaista järjestelmää samojen sopijapuolien väliseen oikeussuhteeseen niissä tilanteissa, joissa teos on hankittu liiketoimintatarkoitukseen ja sitä käytetään jo kerran tekijänoikeuskorvauksen suorittaneen elinkeinonharjoittajan normaalissa liiketoiminnassa.

Hakijan lisäkirjelmä

Tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin mukaan luovutettu taideteoksen kappale tai kappaleet, jotka julkaiseminen käsittää saadaan edelleen levittää sekä näyttää julkisesti. Hakijan mukaan on riidatonta, että säännöksen mukaan raukeavat oikeudet edelleen levittää ja näyttää niitä nimenomaisia teoskappaleita, jotka on luovutettu tai julkaistu. Säännöksen soveltamisalaan eivät kuulu näistä teoskappaleista valmistetut reproduktiot. Edelleen hakija katsoo, etteivät reproduktiooikeudet raukea 1 momentin mukaan. Tekijällä säilyy yksinoikeus määrätä teoskappaleen valmistamisesta säännöksen 2 momentissa säädetyin rajoituksin. Edellä sanotusta seuraa, että yrityksen oikeutta kuvata esimerkiksi myynnissä olevia taidejulisteita omassa markkinoinnissaan on arvosteltava tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin mukaan.

Vuonna 1944 kuolleen Q:n oikeuksia edustaa ranskalainen Société des auteurs dans les arts graphique et plastiques, ADAGP. Hakijan mukaan kysymys ei ole siitä, onko julisteiden painamiseen ja levittämiseen olemassa asianmukaiset luvat. Julisteet ovat X:n ilmoituksen mukaan laillisia. Hakija katsoo, ettei ADAGP:n taidejulisteita koskeviin paino- ja levityslupiin sisälly mainoskäyttölupia. Edelleen hakija katsoo, että lupa mainostamiseen myös julisteisiin sisältyvien taideteosten osalta on haettava erikseen. Poikkeustapauksia ovat mahdolliset kansalliset yksinoikeuden rajoitussäännökset, jollaisen soveltamisesta lausuntopyynnössä on kysymys.

X Oy:n vastine lisäkirjelmään

X:n mukaan käsiteltävässä tapauksessa ei ole kyseessä sellainen tilanne, jossa kaupallisesti hyödynnettäisiin taideteoksesta tehtyjen julisteiden kuvia. Kyseessä on tapaus, jossa myyntitarkoituksessa esitellään liikkeessä myytävänä olevaa tuotevalikoimaa. Taideteoksen tekijän oikeudenomistajat ovat saaneet kaupallista hyötyä laskiessaan taideteoksesta valmistetut julisteet markkinoille. Tähän taloudelliseen hyötyyn sisältyy intressi saada julisteita myydyksi. Tämän intressin toteuttamiseksi on tarpeen mainostaa julisteita eri tavoin. Käsiteltävän tapauksen mainonta on tavanomaista myynnissä olevien tuotteiden esittelyä, joka edistää kaikkien esiteltyjen tuotteiden markkinointia, myös kuvattujen julisteiden myyntiä. Tekijän intressin mukaista ei ole asettaa esteitä kyseiselle markkinoinnille.

X katsoo, että jos julisteessa näkyvän teoksen tekijänoikeuksien haltija saisi erillisen korvauksen julisteen esittelystä mainostarkoituksessa, saisi tällaisen teoksen tekijänoikeuden haltija sellaista ylimääräistä taloudellista hyötyä, mitä ei taata missään muussa yhteydessä vapaasti myyntiin päästettyjen teosten tekijänoikeuksien haltijoille.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen on tekijänoikeus teokseen. Laissa on esimerkkituettelo suojattavista teostyypeistä. Tekijänoikeuslaissa käytetyn terminologian mukaan taideteoksia ovat kuvataiteen, rakennustaiteen, taidemaalauksen ja taideteollisuuden tuotteet.

Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin lain 2 luvussa mainituin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin. Taide-teoksen kappaleen valmistamista on esimerkiksi kuvataiteen teoksen kai-kenlainen reprodusointi esimerkiksi valokuvaamalla, valokopioimalla tai muilla reprograafisilla menetelmillä.

Kun valokuvassa näkyy taideteos, voi olla ongelmallista ratkaista, mil-loin kysymys on tekijän yksinoikeuteen kuuluvasta oikeudesta määrätä taideteoksen kappaleen valmistamisesta ja milloin kysymys ei ole taide-teoksen toisintamisesta tekijänoikeudellisessa mielessä.

Tekijänoikeuslaki pohjautuu yhteispohjoismaiseen lainvalmistelutyöhön. Niinpä johtoa Suomen tekijänoikeuslain valmistelutöiden vaietessa voi-daan hakea Ruotsin tekijänoikeuslain erittäin seikkaperäisistä valmistelu-töistä. Suomen ja Ruotsin tekijänoikeuslakien säännökset vastaavat toisi-aan. Ruotsin tekijänoikeuslain valmistelutöissä on pohdittu kysymystä milloin taideteoksen toisintaminen on relevanttia tekijänoikeudellisessa mielessä, ja siinä todetaan, että taideteoksesta otettua kuvaa voidaan pitää periaatteessa taideteoksen kappaleena, vaikka taideteos on osana suu-rempaa kokonaisuutta. Esimerkkinä mainitaan julkisella paikalla oleva veistos, joka näkyy paikasta otetussa kuvassa. Asian luonteeseen kuiten-kin kuuluu, että taustalla näkyvää taideteosta tai muutoin epäolennaisena osana kuvassa olevaa taideteosta ei voida pitää taideteoksen kappaleena. Sisätilat, joissa on useita taideteoksia, voidaan siten pääsääntöisesti valo-kuvata tai filmata ilman tekijän lupaa (Prop. 1960:17 s. 61).

Tekijän yksinoikeuksia on rajoitettu tekijänoikeuslain 2 luvussa. Rajoi-tussäännösten soveltamisen edellytyksenä on, että teos on joko julkistettu tai julkaistu. Tekijänoikeuslain 8 §:n mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se luvallisesti on saatettu yleisön saataviin. Kuvataiteen teos on jul-kistettu, kun se on tekijän tai teoskappaleen omistajan luvalla esimerkiksi ollut esillä näyttelyssä. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita te-kijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. Esimerkkinä on maalaus, josta on monistettu julisteita ja nii-tä on levitetty yleisön keskuuteen tekijänsä luvalla.

Tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin 1 lauseessa säädetään taideteoksen levitys- ja näyttämisoikeuksien raukeamisesta. Sitten kun tekijä on luo-vuttanut toiselle kappaleen taideteoksesta tai teos on julkaistu, saadaan luovutettu kappale tai kappaleet, jotka julkaiseminen käsittää, edelleen levittää sekä teosta näyttää julkisesti.

Tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin 2 lauseen mukaan teos on myös lu-pa sisällyttää elokuvaan tai televisioesitykseen, jos toisintamisella on elokuvassa tai esityksessä toisarvoinen merkitys. Säännös lisättiin teki-jänoikeuslakiin vasta hallituksen esityksessä eikä sitä perustella lain val-mistelutöissä. Ruotsin tekijänoikeuslain valmistelutöissä pohditaan teki-

jänoikeuslain 25 §:n 1 momenttia, joka on saman sisältöinen kuin Suomen tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentti. Ruotsin hallituksen esityksen perusteluissa katsottiin tarpeelliseksi täydentää säännöstä siten, että taide-teos voidaan kuvata nauhoitettaessa elokuvaa tai televisio-ohjelmaa, kun toisintaminen on toisarvoisessa merkityksessä suhteessa elokuvan tai oh-jelman sisältöön. Samalla huomautettiin, että ongelma on todellinen aino-astaan, jos nauhoittamiseen sisältyy kappaleen valmistamista teki-jänoikeudellisessa mielessä. Kuten 2 §:n yhteydessä todettiin näin ei ole asia, jos sisätiloja valokuvattaessa tai filmatessa huoneessa oleva taidete-os toisinnetaan ainoastaan vähemmän tärkeänä seikkana kuvassa (Prop. 1960:17 s. 167).

Tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin mukaan taideteoksen, joka kuuluu kokoelmaan tai pannaan näytteille tai tarjotaan myytäväksi, saa kuvata luetteloon tai näyttelyä tai myyntiä koskevaan tiedotukseen. Säännöstä on perusteltu lain valmistelutöissä vain viittaamalla silloiseen voimassa ole-vaan lakiin, jota ehdotettu säännös asiallisesti vastasi. Vuoden 1927 teki-jänoikeuslain 18 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan julkisissa kokoelmis-sa olevia taideteoksia sai kuvata luetteloon. Sanonnan "tiedotus" sisältöä ei siten täsmennetty.

Ruotsin tekijänoikeuslain valmistelutöissä on vastaavaa säännöstä perus-teltu viittaamalla ulkomaisten lakien vastaaviin säännöksiin. Katsotaan, että on tavallista, että taideteoksesta otetaan kuvia kokoelma-, näyttely-, tai myyntiluetteloon; tällainen kappaleen valmistaminen ei pääsääntöises-ti loukkaa tekijän etuja ja voidaan katsoa sallituksi. Taideteoksen, joka pannaan näytteille tai tarjotaan myytäväksi, saa kuvata jopa näyttelyn tai myynnin tiedotukseen, esimerkiksi ilmoitukseen tai esittelyvihkoseen (SOU 1956:25 s. 262–263).

Tekijänoikeuskomitea katsoo kuudennessa mietinnössään, että näyttelyä tai myyntiä koskevalla tiedotuksella lienee nykyisin ymmärrettävä tavan-omaista graafista mainontaa. Esimerkiksi näyttelyjulisteen pääaiheena voi olla näyttelyyn sisältyvä taideteos. Edelleen tekijänoikeuskomitea to-teaa, että tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin väljä sananmuoto antaa mahdollisuuden verrattain laajaan taideteosten reprodusointiin erilaisissa taidenäyttelyihin ja -kauppaan liittyvissä painotuotteissa.

Tekijänoikeuskomitea katsoo, että taidenäyttelystä tai -myynnistä tiedot-taminen on kaikkien osapuolien etu. Taidekaupassa myytäviä teoksia koskevien perustietojen antaminen ostajille helpottaa sekä kuluttajan että myyjän asemaa. Näyttelyssä mukana olevalla taiteilijalla ei ole yleensä syytä estää teostensa kuvaamista niitä koskevaan myynti- tai näyttely-luetteloon tai tavanomaiseen tiedotusmateriaaliin. Suojattujen teosten korvaukseton käyttö on tavallista muitakin teoksia koskevassa markki-noinnissa ja muussa myynnin edistämisessä (komiteanmietintö 1991:33, s. 97–98).

Bernin sopimuksen (SopS 79/86) 9 artiklan 1 kohdan mukaan tämän yleissopimuksen suojaamien kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijöillä on yksinoikeus sallia näiden teostensa millä tavalla ja missä muodossa tahansa tapahtuva toisintaminen. Artiklan 2 kohdan mukaan liittomaat voivat lainsäädännöissään sallia näiden teosten toisintamisen tietyissä erityistapauksissa edellyttäen, ettei toisintaminen ole ristiriidassa teoksen normaalin käytön kanssa eikä kohtuuttomasti loukkaa tekijän laillisia etuja.

Tekijän taloudellisten oikeuksien eräänä tarkoituksena on pyrkimys turvata tekijän määräämisvalta kaikissa niissä tapauksissa, joissa teoksen käytöllä on taloudellista merkitystä. Tekijän määräämisvaltaa voidaan rajoittaa lainsäädännöllisesti poikkeustapauksissa Bernin sopimuksen 9 artiklan mukaisesti.

Taideteoksella tarkoitetaan tekijänoikeuslaissa käytetyn terminologian mukaan kuvataiteen, rakennustaiteen ja taideteollisuuden tuotteita. Esimerkiksi kuvataiteen alalla grafiikan teos muodostuu grafiikan vedoksista eli lehdistä; tällöin taideteoksena on pidettävä taideteoksen kappaletta. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin käsite taideteos yhtä lailla tarkoittaa taideteoksen alkuperäiskappaletta ja taideteoksen kappaletta.

Tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin mukaisesti saa taideteoksen, joka tarjotaan myytäväksi, kuvata myyntiä koskevaan tiedotukseen. Tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin tarkoittamassa tapauksessa ei tekijänoikeuslain 2 §:ssä edellytetty tekijän lupa ole tarpeen. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että taideteoksesta tekijän luvalla valmistettua taidejulistetta on pidettävä tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin mukaisena taideteoksena.

Tekijänoikeusneuvostolle ei ole esitetty selvitystä julisteen alkuperästä. Tekijänoikeusneuvostolle toimitetun aineiston perusteella voitaneen kuitenkin katsoa, että kysymyksessä on tekijän oikeudenomistajien suostumuksella valmistettu ja suurina painoksina levitetty juliste, joka on tarkoitettu massatuotteena myytäväksi sisustuselementiksi. Juliste on myös esitteessä kuvattu sisustuselementtinä. Jos kysymyksessä olevaa julistetta on yleisesti myytävänä mainosesitteessä tarkoitetuissa X:n myymälöissä, on julisteen kuva myös voitu tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin nojalla ottaa myymälöissä myytävien tuotteiden mainosesitteeseen. Tekijän nimi ilmenee julisteesta itsestään hyvinkin näkyvästi. Se, että mainosesitteessä ei ole ilmoitettu julisteesta hintaa eikä muita tietoja, ei ole tekijänoikeuslain tulkintaa koskeva kysymys, eikä tekijänoikeusneuvosto voi näin ollen ottaa siihen kantaa.

Eriävät mielipiteet

Varapuheenjohtaja Niklas Bruun ja jäsen Hannu Wager

Haluamme esittää eriävän mielipiteemme tekijänoikeusneuvoston lausuntoon 1993:7 seuraavissa kohdissa.

Kohta 1

Hakija tiedusteli lausuntopyynnössään onko X oikeutettu reprodusoimaan Q:n taideteoksesta valmistetun taidejulisteen mainosesitteeseensä tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin mukaisesti sillä perusteella, että juliste on X:n myyntituote ja mainosseite on taideteoksen myyntiä koskeva tiedotus.

Tekijän taloudellisten oikeuksien eräänä tarkoituksena on pyrkimys turvata tekijän määräämisvalta kaikissa niissä tapauksissa, joissa teoksen käytöllä on taloudellista merkitystä. Tekijän määräämisvaltaa voidaan rajoittaa lainsäädännöllisesti poikkeustapauksissa Bernin sopimuksen 9 artiklan mukaisesti. Tällöin tekijän oikeuksia rajoittavaa säännöstä on tulkittava suppeasti lähtien säännöksen sananmuodosta ja tarkoituksesta.

Käsiteltävässä tapauksessa on kyse tekijänoikeudellisesti suojatun taideteoksen käytöstä markkinoinnissa ja myynnin edistämisessä. Taiteilijalla ei yleensä ole syytä estää taideteostensa kuvaamista niitä koskevaan myyntiesitteeseen tai tavanomaiseen tiedotusmateriaaliin. Katsomme kuitenkin, että lain 25 §:n 2 momentti edellyttää ensiksikin, että asianomainen teos tarjotaan myytäväksi ja toiseksi että myynnistä tiedotetaan.

Lain 25 §:n 2 momenttia perusteltiin lain valmistelutöissä vain viittaamalla voimassa olevaan lakiin, jota ehdotetun säännöksen katsottiin asiallisesti vastaavan. Vuoden 1927 tekijänoikeuslain 18 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan julkisissa kokoelmissa olevia taideteoksia sai kuvata luetteloon.

Tekijänoikeuskomitea on kuudennessa mietinnössään ymmärtänyt sanonnalla "luettelo" kokoelmaan, näyttelyyn tai myyntiin sisältyvien taideteosten järjestelmällistä esittelyä, joka kattaa kaikki tai useimmat taideteokset. Luetteloon voi sisältyä kirjallisia luonnehdintoja asianomaisesta taideteoksesta tai niiden tekijöistä. Luettelon päätarkoitus on taideteoksen visuaalinen esittely osana kokoelmaa, näyttelyä tai myyntiä.

Katsomme, että lain 25 §:n 2 momentin sananmuoto ja tarkoitus sitovat sen ensisijaisesti taidenäyttelyihin ja taidekauppaan liittyviin painot tuotteisiin.

X Syksy -92 -tuotekuvasto koostuu sisustamiseen liittyvien kodintuotteiden esittelystä. Mainosesitteessä on systemaattisesti mainittu tekstissä yksittäiset tuotteet sekä niiden hintatiedot. Kuitenkin mainosesitteen kuvissa on paljon tavaroita, joista ei ole mainintaa tekstissä. On ilmeistä, että kaikki kuvissa näkyvät tuotteet eivät ole myytävänä X -myymälöissä.

Q:n taidejulistetta ei mainita myyntituotteena mainosesitteen teksteissä. Myöskään taidejulisteen hintaa ei kerrota. Kuitenkin mainosesitteeseen sisältyy myös kohtia, joissa tarjotaan kuvataiteen tuotteita myytäväksi. Tuotekuvaston sivulla 7 on maininta: "X:stä saat kokonaisuuteen sopivat taulut! Kuvan taulu koko 60x64 cm. 390.-." Kyseisen sivun taulu ei kuvaa Q:n taidejulistetta vaan toista teosta. Mielestämme tuotekuvaston pääpaino on kodintuotteiden esittelystä. Kyseisen mainosesitteen perusteella on epäselvää, ovatko Q:n taidejulisteet myyntituotteita vai käytetäänkö niitä osana lavastettua kuvakokonaisuutta kaupallisessa tarkoituksessa edistämään kodintuotteiden myyntiä. Katsomme, että tuotekuvaston yleislause sopivien taulujen saatavuudesta ei riitä täyttämään lain 25 §:n 2 momentin soveltamiskriteeriä, joka edellyttää, että taideteos tarjotaan myytäväksi. Myyntiesite muodostuu myyntitarjoukseksi vain, jos siitä selvästi ilmenee, mitä myydään. Lisäksi myytäväksi tarjotun taideteoksen hinta olisi tullut ilmoittaa mainosesitteen muiden tuotteiden osalta noudatetun käytännön mukaisesti, jotta olisi kyse lain 25 §:n 2 momentissa tarkoitusta tiedotuksesta. Tekijänoikeuslain sananmuoto asettaa näin ollen eräitä vähimmäisvaatimuksia, jotta kysymys olisi lain 25 §:n 2 momentin tarkoittamasta tilanteesta. Sen sijaan tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu ottaa kantaa siihen, asettaako mahdollisesti muu lainsäädäntö tältä osin joitakin velvollisuuksia mainostajalle.

Edellä esittämäämme viitaten katsomme, ettei X:n Syksy 92 -mainosesitettä voida pitää Q:n taidejulisteen myynnistä kertovana tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin tarkoittamana tiedotuksena.

Kohta 2

Lausuntopyynnössä on lähdetty siitä oletuksesta, että taideteoksesta otettu kuva on taideteoksen kappale. Toteamme kuitenkin, että tekijänoikeuslain 2 §:n mukaisesti tarvitaan lupa tekijältä kappaleen valmistamiseen, jos on otettu kuva taideteoksesta siten, että taideteos on joko pääaihe tai keskeinen aihe kuvassa. Lupaa ei tarvita, jos taideteos on kuvan taustalla tai se muodostaa epäolennaisen osan kuvaa, koska tällöin ei ole kysymys lain 2 §:n mukaisesta kappaleen valmistamisesta. Myös kuvan kokonaisvaikutelmalla ja käyttötarkoituksella on vaikutusta arvioitaessa valokuvassa näkyvän taideteoksen keskeisyyttä tai epäolennaisuutta. Taideteoksen osuus mainos- tai markkinointikuvassa ja lavastetussa kuvakokonaisuudessa on arvioitava erikseen. Esimerkiksi julkisissa tiloissa vakiopaikallaan olevan taideteoksen osuus tiloissa pidetystä tilaisuudesta otetussa kuvassa täytyy olla hyvin merkittävä, jotta sitä voidaan pitää ku-

van keskeisenä aiheena. Jos lavastetaan mainoskuva, jossa kyseinen taideteos näkyy, aiheutuu kuvan tekijästä ja käyttötarkoituksesta, että taideteoksen vähemminkin merkittävä osuus kuvakokonaisuudessa riittää täyttämään olennaisuusvaatimuksen. Toisaalta esimerkiksi henkilöä kuvattaessa kodin seinällä näkyvät taideteokset eivät yleensä ole keskeisenä aiheena kuvassa. Taideteoksen osuus kuvassa on arvioitava tapauksittain ottaen huomioon kaikki tapaukseen vaikuttavat seikat.

X Syksy -92 -tuotekuvaston kannessa ja sivulla 31 olevassa kuvassa näkyy eräs Q:n taideteoksesta valmistettu taidejuliste. Toisaalta taidejuliste näkyy osana lavastettua kuvasommitelmaa suhteellisen suurena ja se on helposti havaittavissa, toisaalta taidejuliste on kuvassa selvästi taustalla ja kannessa osittain X:n logon alla. Kuvan etualalla on myös runsaasti sisustustuotteita, joihin katsojan huomio ensisijaisesti kiinnittyy. Katsoimme näin ollen, että taideteos muodostaa epäolennaisen osan kuvaa, joten sen käyttö ei edellytä tekijän lupaa.

Puheenjohtaja Markku Tyynilä

Ilmoitan yhtyvänä Niklas Bruunin ja Hannu Wagerin eriävään mielipiteeseen kohdan 2 osalta.